пенсійних програм; на пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького та рядового складу, суддів у відставці; на компенсацію втрат від застосування платниками фіксованого сільськогосподарського податку спеціальної ставки із сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування. Окрім цього, кошти бюджету призначаються на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України. Для прикладу, у 2017 році планові асигнування Державного бюджету України становили 133,5 млрд. грн. (48,5% від загальної суми доходів)[3].

Таке перманентне збільшення коштів бюджету у загальній структурі доходів Пенсійного фонду України є неприйнятним явищем, оскільки в основі функціонування цього інституту повинен лежати виключно страховий принцип. Тому необхідно знайти альтернативний механізм подолання фінансових труднощів, побудований на раціональному поєднанні розподільчої і накопичувальної складових пенсійної системи[4, с.138].

Література:

1. Кириленко О., Петрушка О. Інституційні основи державного страхування в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2013. Т.12. № 1. С. 79-95.

2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15 (дата звернення 10.10.2018р.).

3. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році України URL:http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/ent?id=243697 (дата звернення 10.10.2018р.).

4. Петрушка О.В. Шляхи удосконалення практики мобілізації доходів Пенсійного фонду України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2016. Вип.16. С. 136–139.

Світлик Дмитро Олександрович
ст. гр. Фм-21, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В. П.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМИ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ В УКРАЇНІ

Соціальний захист населення в сучасних умовах належить до провідних функціональних напрямів діяльності держави. Зважаючи на історичні традиції, менталітет населення, а також економічні передумови, провідним джерелом фінансування соціальних заходів в Україні залишаються кошти бюджетів усіх рівнів. З державного бюджету понад 9/10 сукупних видатків за напрямом соціального захисту надходять до

системи пенсійного забезпечення. Ці кошти використовують для фінансування доплат та підвищень до основного розміру пенсій; пенсій для осіб, яким виплати призначені за особливими програмами; покриття дефіциту коштів бюджету Пенсійного фонду України. Натомість, з місцевих бюджетів здійснюється фінансування цілого спектру програм і заходів соціального захисту, які охоплюють широкі верстви населення та призначені для приведення рівня життя громадян до визначених чинним законодавством соціальних стандартів, їх матеріального забезпечення у складних життєвих ситуаціях. З місцевих бюджетів забезпечують фінансування соціальних виплат малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми, інвалідам, ветеранам війни і праці та іншим категоріям громадян. Вони являють собою вагоме джерело їхніх доходів, нерідко дають змогу забезпечити придбання благ і послуг, необхідних для фізіологічного виживання. В більшості, ці соціальні виплати здійснюються за рахунок відповідних субвенцій з державного бюджету.

Із впровадженням ринкового ціноутворення на енергоресурси і житлово-комунальні послуги одним із найбільш актуальних та затребуваних видів соціальних трансфертів для населення стали житлові субсидії. Не зважаючи на те, що Програма житлових субсидій для населення функціонує в Україні ще з 1995 року, однак у 2014 році вона отримала нового поштовху до розвитку, а обсяги її фінансування збільшились у десятки разів. Внаслідок цього, питання функціонального призначення цього виду соціальних трансфертів, алгоритму та принципів надання, їх ефективності щодо соціального захисту громадян знову набувають актуальності як предмет наукових досліджень.

Наукові дослідження теоретичних засад та практики функціонування програми житлових субсидій перебувають у зародковому стані та представлені поодинокими публікаціями. У науковому середовищі цей різновид соціальних трансфертів зазвичай розглядають у контексті дослідження соціального захисту загалом, без виокремлення специфічних ознак. В енциклопедичній літературі субсидію (лат. subsidium – допомога, підтримка) трактують як допомогу від держави у грошовій чи натуральній формі, яку отримують місцеві бюджети, фізичні чи юридичні особи, інші країни [1, с. 390]. На думку А. Мащенко та І. Пивавар, житлова субсидія за сутністю являє собою соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям в Україні. Вона стала першою соціальною програмою ринкового типу і забезпечила адресну підтримку найменш захищених сімей і громадян в умовах поступового підвищення питомої ваги покриття населенням собівартості житлово-комунальних послуг і енергоносіїв [2, с. 179].

На думку П. Хіллса, житлові субсидії вкрай важливі з точки зору протидії бідності та попередження девіантної поведінки серед незаможних громадян. Він зазначав, що погані житлові умови породжують і

посилюють такі негативні явища дійсності як «хвороби, вандалізм, расову ненависть, розпад сімей…», тобто виступають не тільки наслідком, але й джерелом бідності [3, с. 13]. Таку позицію поділяє О. Непомнящий, який додає, що пов'язана із житлом бідність не тільки посилює і множить нерівності для окремої особи, але й негативно впливає на соціальні показники розвитку суспільства. Як зазначає вчений, житло та комфортні умови проживання є суспільним благом, і забезпечення ними суспільства необхідно розглядати як довгостроковий інтерес держави, який впливає на якість життя у країні, соціально-економічну стабільність, рівень злочинності та ін. [4, с. 75].

В Україні житлові субсидії мають безготівковий та адресний характер. Адресність цього різновиду допомоги полягає у тому, що її призначають тільки за зверненням власника чи наймача житла з урахуванням встановлених вимог до наявності доходів, майна, соціального статусу. Допомогу надають тільки у безготівковій формі шляхом часткового покриття за рахунок коштів місцевого бюджету платежів громадян за житлово-комунальні послуги. При цьому головним критерієм для призначення житлової субсидії є рівень доходів сім'ї та співвідношення цього показника із витратами на оплату житлово-комунальних послуг. Реципієнт отримує право на призначення житлової субсидії у випадку, якщо загальний обсяг витрат на комунальні зручності у відношенні із сукупним доходом родини перевищує визначену межу. Однак, субсидії надають тільки в межах соціальної норми площі житла та нормативів споживання комунальних послуг з урахуванням прожиткового мінімуму.

Приведення тарифів на природний газ та житлово-комунальні послуги до обґрунтованих розмірів, здійснене у 2014 році в рамках узгодження умов пільгового кредитування України з боку МВФ, викликало вибухове зростання кількості одержувачів житлових субсидій та відповідних видатків місцевих бюджетів. Лише у 2015 році видатки на фінансування житлових субсидій зросли в 6,5 разів до 14,1 млрд. грн., а в 2016 році – майже втричі до 40,3 млрд. грн. У 2017 році на функціонування програми житлових субсидій з місцевих бюджетів було направлено 67,1 млрд. грн., або в 1,6 рази більше попереднього року. Таким чином, за період 2015-2017 рр. на ці потреби з місцевих бюджетів було спрямовано понад 121,5 млрд. грн., що майже в 57 разів перевищує річний обсяг видатків на цю програму в 2014 році. Примітно, що у 2017 році приріст числа реципієнтів допомоги та видатків бюджету на їх надання спостерігався на фоні прискореного зростання номінальних доходів населення. Дещо подібні тенденції спостерігаємо і в 2018 році, коли за умов швидкого зростання доходів громадян видатки місцевих бюджетів на надання житлових субсидій визначені на рівні 66,4 млрд. грн., або майже 99% від рівня попереднього року. Більш того, фактичні видатки на ці потреби за 8

місяців 2018 року склали майже 53,8 млрд. грн., або 80% від річних призначень. Таким чином, можемо прогнозувати перевищення за підсумками року фактичних видатків на надання житлових субсидій над показниками 2017 року.

Парадоксальні тенденції щодо зростання кількості реципієнтів житлових субсидій на фоні зростання доходів населення пояснюються необґрунтовано високим показником помилки включення при визначенні права на призначення соціальної допомоги. З метою попередження суспільних збурень, уряд значно послабив вимоги до реципієнтів для призначення житлових субсидій у 2015 році. Внаслідок цього чисельність одержувачів субсидій різко зросла, а житлова субсидія перетворилась із інструмента захисту окремих категорій населення на універсальний інструмент соціального забезпечення, яким у 2015-2017 рр. було охоплено понад 2/3 домогосподарств країни. Порядок призначення субсидій містив багато можливостей для маніпуляцій даними, а також позбавлений стимулів до ощадного використання ресурсів. Поглиблює проблему надмірних видатків на програму житлових субсидій відсутність належної системи обліку постачання житлово-комунальних послуг (й досі значна частина житлового фонду не обладнана лічильниками), надмірні втрати при їх постачанні, а також непрозорість у формуванні тарифів на послуги.

Введення у дію з 2018 року нового порядку призначення житлових субсидій покликане частково вирішити проблему низького рівня адресності цього виду соціальних трансфертів, а також нарощування видатків бюджету на їх надання. Внаслідок встановлення жорстких вимог до потенційних заявників на отримання житлових субсидій щодо декларування реальних доходів та майна (наявності доходів від здачі нерухомості в оренду, працевлаштування за кордоном чи неофіційної зайнятості), здійснення вартісних покупок чи інших моментів, створено передумови, щоб житлові субсидії трансформувались з універсального в адресний інструмент відновлення соціальної справедливості та захисту окремих категорій споживачів житлово-комунальних послуг. Однак, діючий порядок призначення житлових субсидій все ж не позбавлений однієї вагомої вади – відсутності стимулів до економного споживання ресурсів. для вирішення цієї проблеми економічною наукою напрацьовано рекомендації, серед яких найбільш дієвою є монетизація субсидій. Проведена у 2018 році так звана монетизація житлових субсидій не була такою за своєю сутністю, адже жодним чином не торкнулась споживачів послуг. На наше переконання, тільки у випадку проведення реальної монетизації, коли нараховані субсидії будуть надходити у розпорядження споживачів послуг, буде сформовано передумови для того, щоб стимулювати громадян до економного споживання ресурсів, а також прискорити модернізацію житлово-комунальної сфери.

Література:

1. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2. Львів: Світ, 2005. 563 с.

2. Мащенко М. А., І. В. Пивавар. Державне регулювання соціального захисту населення. *Інноваційна економіка*. 2013. № 2. С. 177–182.

3. Hills J. Unravelling Housing Finance: Subsidies, Benefits, and Taxation. Oxford: Oxford University Press, 2001. 234 p.

4. Непомнящий О. М. Житлові субсидії як важливий елемент житлової політики. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 72–80.

Середа Ігор Георгійович
ст. гр. Фм-22, ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

З 1 січня 2017 р. в Україні набули чинності окремі положення закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], які передбачають введення накопичувальної пенсійної системи, суть котрої зводиться до того, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи (солідарний рівень недоотримуватиме частини пенсійних відрахувань, які спрямовуватимуться до другого рівня) має зберігатися у Накопичувальному Пенсійному фонді і обліковуватися на накопичувальних пенсійних рахунках громадян, котрі сплачуватимуть такі внески. Ці активи, з одного боку, мають інвестуватися в економіку України з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів, а з іншого – будуть використані для сплати договорів страхування довічних пенсій, одноразових виплат членам сімей та спадкоємцям.

До участі у накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування залучатимуться особи, котрим на час її впровадження (1 січня 2019 р.) не виповниться 35 років. При цьому передбачається можливість добровільної участі у цій системі для осіб віком від 36 до 55 років. Очікується, що із 16 мільйонів офіційно працюючих українців учасниками нової системи пенсійного забезпечення стануть 6 млн. громадян, що дасть можливість залучити в економіку близько 5 млрд. грн. для подальших інвестиційних вкладень [2].

Додатково до ЄСВ (22%) роботодавець платитиме в новий Накопичувальний Пенсійний фонд на особистий рахунок працівника 4%